

TANRI'YI OYNAMAK

Biyoetikte Güncel Tartışmalar

Nazan YEŞİLKAYA

eski
yeni
YAYINLARI

Eskiyei Yayınları: 195

TANRI'YI OYNAMAK

Biyoeetikte Güncel Tartışmalar

Nazan YEŞİLKAYA

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
NY MATBAACILIK YAYINCILIK
KAĞITÇILIK TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Ekim 2023

ISBN: 978-625-6781-06-1

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

TANRI'YI OYNAMAK

Biyoetikte Güncel Tartışmalar

Nazan YEŞİLKAYA

Ankara 2023

Nazan YEŐILKAYA

Nazan YEŐILKAYA, felsefe alanında lisans derecesini 2008 yılında Cumhuriyet Üniversitesi'nde ve 2010 yılında yüksek lisansını İstanbul Üniversitesi'nde tamamladı aynı yıllarda Millî Savunma Bakanlığı bünyesinde görev yaptı. YLSY kapsamında resmî burslu statüde yüksek lisans öğrenimi görmek üzere Birleşik Krallık'ta bulunarak yüksek lisans eğitimini 2011'de King's College of London'da ve 2013 yılında University of Sussex'de tamamladı. Doktora öğrenimi sırasında Ankara Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Felsefe Tarihi Anabilim Dalı'nda araştırma görevlisi olarak görev yapan Yeşilkaya, doktora derecesini Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde, 2020'de Felsefe Tarihi Doktora Programı'ndan aldı. 2021 yılında Şırnak Üniversitesi'nde Doktor Öğretim Üyesi unvanı alarak Felsefe Tarihi Anabilim Dalı Başkanı oldu. Araştırma ilgileri post-antropolojik felsefeler, posthümanizm, transhümanizm, biyoteknoloji, biyoetik, yapay zekâ, teknoloji hukuku, adalet ve etik konularıdır. Bu alanda bilimsel makaleleri yayınlanmış ve ayrıca "Posthümanizm ve Adalet" başlıklı bir telif kitap kaleme almıştır.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜRLER-----	7
ÖN SÖZ -----	11
GİRİŞ -----	13

BİRİNCİ BÖLÜM

Etik Zorluklarla Başa Çıkmak: Biyoetik ve Felsefe İlişkisi-----	23
İnsanın Ontolojik Anlam ve Değerini Yitirmesi -----	36
Gen ve Genom Ayrımı -----	37
DNA ve RNA Ayrımı-----	38
Genetik Mühendislikte Yenilikçi Araçlar: Rekombinant DNA ve CRISPR-Cas9 -----	39
Genom Düzenleme ve Gen Terapisi -----	42

İKİNCİ BÖLÜM

Tanrı'yı Oynamak: Bilim, Teknoloji ve Etik Kısacasında İnsan-----	47
İnsanlığın Tanrısal Tutkuları: Tanrı'yı Oynamak Fikrinin Tarihsel Seyri-----	53
Antik Uygarlıklarda Tanrılaşma Kavramı -----	54
Orta Çağ'da Tanrısal Rol Oynamalar-----	56
Rönesans ve Aydınlanma'da Tanrısal Oyunları Keşfetmek -----	57
Modern Dönemde Tanrı'yı Oynamak -----	60

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Biyoetiğin Tarihçesi: Biyoetik Teriminin Ortaya Çıkışı -----	63
Biyoetiğin Alt Disiplinleri -----	68
Tıp Etiği: Bugünün Zorlukları ve Değişen Dinamikler-----	69
Hayvan Etiği ve Modern Dünya: Etik Sorumlulukların Yeniden Değerlendirilmesi-----	74
Acı Çekme Argümanı-----	76
Özerklik Argümanı -----	77
Doğal Değer Argümanı-----	77
Türcülük Argümanı -----	78
Pratiklik Argümanı-----	79
Laboratuvar Testleri ve Eğlence Sektörü-----	80

Çevre Etiği: Doğa ve İnsan Arasındaki Dengeyi Yeniden Düşünmek-----	83
Antroposentrik Çevre Etiği Tartışması-----	84
Bireysel Organizmaların Ekosistemlerdeki Rolü-----	86
Bilimin Çevre Etiğindeki Rolü-----	88
Çevre Politikalarında Ekonomik Teşviklerin Rolü-----	90
Çevre Sorunlarının Çözümünde Teknolojinin Rolünü Anlamak ----	92

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Gen Teknolojileri ve Etik: Biyoetik Perspektifler ve Tartışmalar ----	95
Genetik Mühendisliğinin Avantajları-----	97
İnsan Genom Düzenlemesi: Somatik ve Germ Hattı Gen Terapisi- 100	
Varoluşun Dokusuyla Oynamanın Ortaya Çıkardığı Potansiyel Sonuçlar-----	105
Tanrı'yı Oynamanın Bilime ve Topluma Katkısı -----	109
Genetik Determinizm-----	112

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Dini İnançlar ve Biyoetik Değerler-----	115
Semavi Dinler ve Gen Teknolojileri-----	119
Yahudiliğin Gen Teknolojilerine Bakış Açısı-----	122
Hristiyanlığın Gen Teknolojilerine Bakış Açısı-----	124
İslam Dininde Gen Teknolojilerinin Rolü-----	126
Semavi Dinlerde Genetik Modifikasyon Tartışmaları-----	128
Bebek Tasarımı ve İlahi Planın Sorgulanması-----	129
Gen Teknolojilerinin Tarımda ve Hayvan Yetiştiriciliğinde Kullanımı -----	131
Gen Teknolojilerinde Hükümetin ve Düzenlemelerin Rolü-----	134
Gen Teknolojilerinin Fayda ve Risklerinin Dengelenmesi-----	135

SONUÇ YERİNE TANRI'YI OYNAMAK BİR METAFOR MU, YOKSA GERÇEK BİR TEHLİKE Mİ? -----	139
KAYNAKÇA-----	147
DİZİN -----	159

TEŞEKKÜRLER

Bu kitabın yazılması, birçok insanın katkısıyla mümkün oldu ve ben de bu fırsatı kullanarak minnettarlığımı ifade etmek isterim.

İlk olarak, aileme ve sevdiğime teşekkür etmek istiyorum. Dilerim dualarını düşürmeyen Anneme ve Kayınvalideme, ablalarım Gülminet, Nurten, Handan ve Gülistan'a kız kardeşlerim Kader ve Sevgi'ye sizlerin destekleri, sabrınız ve ilhamınız olmadan bu kitap hiçbir şekilde gerçekleşmezdi. Özellikle, sevgili eşim Ramazan ve kızım Ayşe Duru, her zaman yanımda olup cesaret verdiğiniz ve fedakarlıkta bulunduğunuz için size sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Sizlerin sevgisi ve güveni benim için her şeydir.

Kitabın yazılmasında bana rehberlik eden, sabrı, önerileri ve profesyonel yaklaşımı sayesinde bu kitabı daha iyi bir hale getirmemde büyük rol oynayan danışmanım Prof. Dr. Hasan Yücel Başdemir'e ve Prof. Dr. Hüseyin Güneş'e minnettarım. Sizlerin önerileri ve destekleri, bu kitabın daha iyi bir hal almasına büyük katkı sağladı.

Bu kitabın yazılmasında ilham kaynağım olan Tuba Nur Umut ve Merve Palancı ile olan sohbetlerime ve fikirlerine de teşekkür ederim. Onlarla geçirdiğim zaman benim için değerliydi.

Ayrıca, bu kitabın basılması ve dağıtılmasına özveriyle katkıda bulunan Eskiyeşi Yayınevi editörü Hüseyin Nazlıaydın'a, yardımcı Muhammed Ahmet Tonkuş'a ve tüm çalışanlarına teşekkür ederim. Sizlerin profesyonelliği ve destekleri olmadan, bu kitap okuyuculara ulaşamazdı.

Ve son olarak, okuyucularına, bu kitabı elinize aldığınız ve okuduğunuz için teşekkür ederim. Umarım bu eser sizin için anlamlı ve bilgilendirici olur.

Tüm bu insanlar ve daha fazlası, bu kitabın hayata geçmesine yardımcı oldular. Size minnettarım.

Sevgi ve saygılarımla,

Nazan

*“Sevgili Ablam Handan ve Değerli Eşi Cem Öner’e
hayatımın en özel insanlarına, her zaman yanımda oldukları için,
sevgilerim ve minnettarlığımla...”*

ÖN SÖZ

Biyoetik ikilemler arasında gezinmek, çok çeşitli kültürel ve bağlamsal faktörlere tabi olduklarından göz korkutucu bir görev olabilir ve bu da her bir benzersiz durum için uygun çözümler bulmayı zorlaştırabilir. Ancak biyoetiğin kapsamının köklü, çok yönlü ve sürekli evrim geçiren konular olduğunu kabul etmek son derece önemlidir; bu da sürekli olarak göz önünde bulundurulmasını ve değerlendirilmesini gerektirir. Bazı ahlaki değerler belirli bağlamlarda uzlaştırılabilir olsa da evrensel olarak uygulanabilir olmayabilir ve bir kültürde etik olarak kabul edilen bir şey başka bir kültürde etik dışı olarak nitelenebilir.

Bilim ve teknolojiadaki hızlı ilerleme, etik kaygıları gidermek için dikkatli karar vermeyi gerektiren yeni fırsatlar ve zorluklar ortaya çıkarmıştır. Bazı durumlarda, faydalı gibi görünen ilerlemeler yeni etik ikilemler doğurabilmekte ve bu ikilemlerin faydalarının tartışılması gerekmektedir. Etik ilkeler konusunda genel bir fikir birliği olsa bile, bunların belirli durumlarda nasıl uygulanacağı konusunda daha fazla araştırma ve analiz gerektiren zorlu sorular da doğabilmektedir. Bu nedenle, biyoetik ikilemlere, her bir kararın altında yatan faktörleri ve olası sonuçlarını kapsamlı bir şekilde anlayarak yaklaşmak esastır. Ancak bütüncül bir yaklaşım benimseyerek ahlaki açıdan sağlam, kültürel açıdan duyarlı ve ilgili tüm tarafların refahını gözetken bilinçli kararlar verebiliriz.

Biyoetik, ahlaki anlaşmazlıklar ve belirsizlikler ışığında daha fazla keşif ve iyileştirme için olgunlaşmış açık bir alan olmaya devam etmektedir. Standart kavram ve ilkelerin temelleri ve varsayımlarına ilişkin felsefi sorgulama, yeni durum ve bağlamlarda yol bulmak, başarılı biyomedikal politikaların etik sonuçlarını değerlendirmek ve toplumsal ilerlemeyi engelleyen mantıksız tutumları tespit etmek için gereklidir. Aynı şekilde, ampirik araş-

tırmalar da ahlaki açıdan arzu edilen politikaların başarısız olabileceği koşulları anlamamıza yardımcı olabilir ve insanların değerlendirci tutumlarına ve bunları yönlendiren faktörlere ışık tutabilir.

"Tanrı'yı Oynamak: Biyoetikte Güncel Tartışmalar" bu alanda karşılaşılan zorluklara bir katkı niteliğindedir. Kitapta, biyomedikal iyileştirme, genetik düzenleme, ötenazi, bilgilendirilmiş rıza, tıp etiği, hayvan etiği, çevre etiği gibi güncel konuların yanı sıra, Tanrı'yı oynama tartışmasına dair aydınlatıcı bölümler yer almaktadır. İyileştirme teknolojileri konusu modern biyoetikte oldukça tartışılmaktadır. Birçok kişi hastalıkları tedavi etmenin normal yetenekleri geliştirmekten daha kabul edilebilir olduğuna ve geleneksel iyileştirme yöntemlerinin farmakolojik, genetik veya biyoteknolojik müdahalelerden daha az tartışmalı olduğuna inanmaktadır. Bu ahlaki asimetriler kamusal söylemde ve popüler kültürde yaygın olsa da felsefi zorluklar ortaya çıkarmaktadır. Geliştirme teknolojileri etrafındaki tartışmayı doğru bir şekilde ele almak için, duygusal tepkilerin ötesine geçmek ve gelecek vaat eden biyoteknolojiler hakkında bilinçli kararlar almak için kapsamlı bir analiz gereklidir.

Teknolojinin günlük etkileşimlerimiz üzerindeki yaygın etkisi, dünyayı anlama ve algılama biçimimizin değişmekte olduğunu giderek daha açık hale getiriyor. Bununla birlikte, biyoetiğin veri bilimi çağında insan eylemliliğini yeniden tanımlayacak donanımına sahip olup olmadığı sorusu henüz keşfedilmemiş bir alan olmaya devam ediyor. Bu çalışmanın amacı, biyoetik alanının temelini oluşturan temel teorik duyarlılıkları, kavramsal kaynakları ve araştırma ilgi alanlarını özetlemek ve aynı zamanda bu tür konuların hızla küreselleştiği bir çağda evrensel biyoetik sorunlara yönelmede felsefenin önemini vurgulamaktır.